

УДК 378.4:37.016:811

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ОСНОВІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Пустовойченко Д.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

В даній статті визначено поняття, формування професійної мобільності майбутніх фахівців на основі міжкультурної комунікативної компетентності. Окреслено педагогічні умови професійної мобільності в процесі навчання іноземної мови. Визначено, що в процесі формування професійної мобільності необхідно виділити особистісні характеристики, що забезпечують мобільність людини, а саме активність, креативність, гнучкість, комунікативність, адаптивність, відкритість новому. Визначено контекст міжкультурної комунікації. Розглянуто спектр напрямків формування міжкультурної комунікативної компетентності в умовах навчання іноземної мови. Викладено принципи та підходи, які покладено в основу формування міжкультурної комунікативної компетентності.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, комунікативна компетентність, професійна компетенція, міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Очевидним позитивним результатом процесу глобалізації стала можливість спілкування з представниками різних культур, яка досить швидко стала повсякденною реальністю для багатьох країн і народів.

Інтеграція українського суспільства до міжнародного соціально-економічного, інформаційного, культурного простору зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, що забезпечувала б неперервну взаємодію співучасників навчання, умотивоване залучення їх до навчально-виховного процесу. Основною метою навчання іноземних мов у ВНЗ стає формування та розвиток умінь і навичок іншомовного спілкування, що передбачає досягнення студентами такого рівня комунікативної компетентності, який був би достатнім для здійснення спілкування в певних комунікативних сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджено в працях Л. Биркун, О. Вишневського, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Ю. Пасова, О. Полат, Т. Сірик та інших. Усі ці вчені внесли багато цікавого та нового в теорію й практику, незважаючи на відмінності методологій і технологій навчання. Важливо окреслити думки науковців щодо необхідності навчання іноземної мови через вивчення елементів культури, що знаходить своє відображення в роботах Ю. Пасова, П. Сисоєва, Н. Бібік, В. Сластьоніна, О. Тернопільської та ін. Варто додати думку зарубіжних вчених, М. Мескона, Д. Робінсона та інших, які вважають, що неефективне спілкування часто є однією з суттєвих перешкод на шляху досягнення успіхів і стає причиною виникнення проблем у професійній діяльності.

Поняття «комунікативна компетентність» вперше вжито Д. Хаймсом в середині 1960-х років. На думку дослідника, сутність дефініції полягає у внутрішньому розумінні ситуаційної доцільності мови.

Вітчизняний дослідник Вятютнев М. запропонував власне бачення комунікативної компетентності як «вибору та реалізації програм мовленнєвої поведінки в залежності від здатності людини орієнтуватися в ситуаціях спілкування та вміння

класифікувати ситуації залежно від теми, задач і комунікативних настанов» [2, с. 38].

Проблеми теоретичних і практичних підходів до комунікативної компетентності розглядаються в працях С. Тер-Мінасвої, П. Паригіна, Н. Беляєва, А. Леонтєєва, В. Гак та ін. Серед зарубіжних учених, які займаються аналогічними проблемами, доцільно згадати Джонсона, А. Хардинга, П. Хартмана, Д.М. Лонга.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не має сумніву в тому, що підхід кожного вченого до реалізації цієї проблеми є своєрідним і має право на подальший його розвиток. Однією з найважливіших сфер людської діяльності постає професійна діяльність, у зв'язку з чим актуальним стає вивчення професійної мобільності як інтегрованої характеристики особистості, що визначає готовність до професійної діяльності. А в контексті сучасної української освіти це особливо актуально при переході до системи підготовки фахівців.

Мега статті. Головною метою цієї роботи є вивчення професійної мобільності як інтегрованої характеристики особистості, що визначає готовність до професійної діяльності і в свою чергу зумовлюється успішною реалізацією міжкультурної комунікативної компетентності, дозволяє встановити контакт з іншомовними розбіжностей у формах спілкування, стилях поведінки, звичаях та традиціях.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна комунікативна компетенція – це здатність досягти взаємовідносин з представниками різних культур навіть при середньому володінні іноземною мовою на основі знання, розуміння та дотримання універсальних правил і норм поведінки, що складають міжнародний етикет спілкування. Міжкультурна комунікативна компетентність дозволяє особистості встановлювати взаємини з представниками інших культур, визнавати їх культурні цінності.

Мова людини є засобом осмислення цього світу. Опанування іноземної мови – залучення до іншої культури розглядається як діалог двох культур в загальному форматі міжкультурного спілкування.

Активізація міжкультурного діалогу, прискорення темпів науково-технічного прогресу,

інтенсифікація міжнародних контактів і обмінів в різних сферах, вдосконалення нових технологій на новому етапі розвитку полікультурного суспільства вимагають наявності професійної мобільних фахівців, орієнтованих в суміжних галузях професійної діяльності, що може бути реалізовано за рахунок розвиваючого ресурсу полікультурної освіти. Ресурс полікультурної освіти, головним інструментом якого є іноземна мова, орієнтований на досягнення поставленого завдання, оскільки вивчення іноземної мови сьогодні – не лише процес становлення активного міжкультурного комуніканта і способів розвитку професійного мислення майбутнього фахівця, поле становлення його практичних умінь.

Комунікація – це соціально обумовлений процес обміну інформацією різного характеру та змісту, переданої цілеспрямовано за допомогою різних засобів і має своєю метою досягнення взаєморозуміння між партнерами і здійснюваний відповідно до визначених правилами і нормами.

Міжкультурна комунікація – це спілкування людей, що представляють різні культури. Саме дослідники Е. Верещагін і В. Костомаров пропонують наступне визначення: «Міжкультурна комунікація – адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур» [1].

«Міжкультурна комунікація» являє собою особливу форму комунікації двох або більше представників різних культур, в ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур. Процес міжкультурної комунікації є специфічна форма діяльності, яка не обмежується тільки знанням іноземних мов, а вимагає також знання матеріальної і духовної культури іншого народу, цінностей, світоглядних уявлень в сукупності визначають модель поведінки партнерів по комунікації. Вивчення іноземних мов та їх використання як засобу міжнародного спілкування сьогодні неможливо без глибокого і різнобічного знання культури носіїв цих мов, їхньої менталітету, національного характеру, способу життя, бачення світу, звичаїв, традицій тощо. Тільки поєднання цих двох видів знання – мови і культури – забезпечує ефективне та плідне спілкування» [7, с. 95].

Процеси міжкультурної інтеграції на національному та міжнародному рівнях зумовили модернізацію змісту мовної освіти в Україні. Мова виступає як засіб пізнання картини світу, прилучення до цінностей, що створені іншими народами.

Володіння іноземними мовами сприяє процесу розширення світогляду особистості студента, активізації культурного освоєння світу, розуміння інших соціумів та народів, що сприяє комунікації культур і професійному зростанню та вдосконаленню знань студентів.

В системі професійної освіти в становленні навчальної мотивації найважливішу роль відіграють пізнавальні інтереси і мотиви професійної діяльності. Оскільки іншомовна компетентність трактується в контексті професіоналізму, то доцільно розглядати питання формування мотиваційної основи розвитку компетентності в області іноземних мов з точки зору ролі професійної мотивації у формуванні мотивації навчання.

Домінуючий вплив на ставлення до навчальних дисциплін надають професійні мотиви. Студенти, які мають яскраво виражені професійні мотиви навчальної діяльності, оцінюють важливість предметів і інтерес до них значно вище, ніж ті, хто не прагне стати хорошим фахівцем і придбати необхідні глибокі знання [5].

У психолого-педагогічній літературі при розгляді процесу формування і розвитку професіоналізму використовуються два поняття: компетентність і компетенція. Компетентність і компетенція є взаємодоповнюючими і взаємообумовленими поняттями: компетентна людина, що не володіє компетенції, не може в повній мірі і в соціально-значущих аспектах її реалізувати [3].

Процес вивчення дисципліни з іноземної мови направлені на формування елементів загальнокультурних і професійних компетенцій. Саме сукупність даних компетенцій в майбутньому визначатиме рівень професійної підготовки майбутніх фахівців, ступень їх готовності до професійної само визначеності та професійної діяльності.

Професійна мобільність і компетентність взаємозалежні. Професійні компетенції, що становлять фундамент професійної компетентності, є фактором формування професійної мобільності, а професійна мобільність сприяє формуванню професійної компетентності.

У найзагальнішому вигляді професійна мобільність характеризує готовність і здатність працівника до соціально-психологічних і функціонально-статусних змін, а точніше – до інноваційних перетворень себе і навколишнього соціуму. Очевидно, що розвиток цього якості у майбутніх фахівців є одним із важливих завдань професійної школи. Вирішення цього завдання можливе за умови його сформованості у самих педагогів.

Слід визначити наступні фактори, що сприяють процесу розвитку міжкультурної комунікативної компетенції у майбутніх фахівців у процесі вивчення іноземної мови і позитивно впливають на становлення їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності: створення освітнього середовища; стимулювання у студента потреби у саморозвитку та самовдосконалення; інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет. В освітньому процесі доцільно враховувати наступні рекомендації:

обґрунтовувати професійну значущість іншомовної компетентності для фахівців конкретних спеціальностей;

організувати навчально-практичну і практичну діяльність студентів шляхом участі в наукових конференціях, семінарах, тренінгах з фахівцями в профільній галузі, в процесі яких студенти могли б продемонструвати свої знання та вміння в області іншомовної комунікації;

створювати сприятливу атмосферу на заняттях, що забезпечуватиме успішність іншомовної комунікативної діяльності студентів.

Ділове спілкування у міжнародному аспекті є складним і повинно відбуватися з метою унеможливлення будь-якого міжнародного конфлікту, спричиненого зіткненням різних уявлень про поведінку людини. Цьому сприяє знання та дотримання вимог і правил культури міжнародного спілкування [6].

Процес міжкультурної комунікації є специфічна форма діяльності, яка не обмежується тільки знаннями іноземних мов, а вимагає також

знання матеріальної і духовної культури іншого народу. Вивчення іноземних мов та їх використання як засобу міжнародного спілкування сьогодні немалою мірою без глибокого і різнобічного знання культури носіїв цих мов, їхнього менталітету, національного характеру, способу життя, бачення світу, звичаїв, традицій тощо.

Для успішного формування професійної мобільності необхідно виділити особистісні характеристики, що забезпечують мобільність людини. До їх числа відносяться активність, комунікативність, креативність, гнучкість, адаптивність. Поняттю «професійна мобільність» властива категорія адаптації, а саме готовність до професійної діяльності, оволодіння її змістом і формою на рівні, достатньому для самостійної роботи, готовність до прийняття системи цінностей, характерних для даного прошарку суспільства.

Добре володіння іноземною мовою дозволяють майбутньому фахівцю ефективно здійснювати професійну діяльність у своїй сфері: працювати з зарубіжною літературою, виступати з доповіддю або повідомленням, брати участь в дискусії іноземною мовою, виконувати усний або письмовий переклад літератури за професійним спрямуванням. Це значно підвищить рівень мовної підготовки майбутнього фахівця. Робота студентів в рамках окресленої дисципліни дозволяє їм краще сприймати інформацію із зарубіжних джерел, розуміти теоретичні та методологічні положення і принципи зарубіжної психології і звісно сприяє професійному зростанню і вдосконаленню знань студентів. Одним з етапів формування міжкультурної компетенції мають стати тренувальні вправи комунікативного та дослідницького характеру.

Висновки. Міжкультурна комунікативна компетентність – «гібридний» вид компетентності, який дозволяє мовній особистості виходити за межі рідної культури та перетворюватися на міжкультурну особистість, не втративши власної культурної ідентичності. Іншомовна освіта фахівців різних галузей розглядається як один із шляхів підготовки до міжкультурної комунікації. Навчальний план має містити культурологічну складову, на основі якої формується міжкультурна комунікативна компетентність – інтегративна здатність особистості розуміти іншомовну культуру і світогляд. Успішна реалізація міжкультурної комунікативної компетентності дозволяє встановлювати контакт з іншомовними комунікантами, визнати їхні культурні цінності.

Професійна мобільність виступає критерієм оцінки результативності професійного розвитку спеціаліста. Важливими факторами компетентності людини виступають отримана нею якісна освіта, накопичений життєвий досвід, вміння професійно застосовувати знання на практиці. Вивчення іноземних мов, в контексті міжкультурної парадигми має великий особистісно-розвиваючий потенціал. Міжкультурна комунікативна компетентність, що реалізується в чужій лінгвокультурній спільноті визначається як особлива здатність людини здійснювати повноцінне міжкультурне спілкування, сприймати мовне розмаїття, досягати взаєморозуміння між представниками різних культур навіть за умови посереднього володіння іноземними мовами на основі знання, розуміння, дотримання універсальних правил і норм поведінки, які створюють міжнародний етикет спілкування.

Список літератури:

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М., 1993. – 246 с.
2. Вятюгнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах / М.Н. Вятюгнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 38–45.
3. Метаева В.А. Рефлексия как метакомпетентность // Педагогика. 2006. № 3. С. 57–61.
4. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. 5-11 классы. – М.: Просвещение, 2000. – 173 с.
5. Рудик П.А. Мотивы поведения деятельности / П.А. Рудик. – М., 1988. – 136 с.
6. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків : Навч. посібн. / І.А. Сайтарли. – К.: Академвидав. – 240 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2000. – 624 с.

Пустовойченко Д.В.

Николаевский национальный университет имени В.О. Сухомлинского

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация

В данной статье исследовано формирование профессиональной мобильности будущих специалистов на основе межкультурной коммуникативной компетентности. Определены педагогические условия профессиональной мобильности в процессе обучения иностранному языку. Выявлено, что в процессе формирования профессиональной мобильности необходимо выделить личностные характеристики, обеспечивающие мобильность человека, а именно активность, креативность, гибкость, коммуникабельность, адаптивность, открытость новому. Определен контекст межкультурной коммуникации. Рассмотрен спектр направлений формирования межкультурной коммуникативной компетентности в условиях обучения иностранному языку. Изложены принципы и подходы, лежащие в основе формирования межкультурной коммуникативной компетентности. **Ключевые слова:** мобильность, профессиональная мобильность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетенция, межкультурная коммуникация, межкультурная коммуникативная компетентность.

Pustovoichenko D.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlunskyi National University

PROFESSIONAL MOBILITY FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS ON THE BASIS OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE

Summary

This article defines the concept and formation of professional mobility of future specialists on the basis of intercultural communicative competence. The pedagogical conditions of professional mobility in the process of teaching foreign languages are outlined. It is determined that in the process of professional mobility formation it is necessary to highlight personal characteristics that ensure human mobility, activity, creativity, flexibility, communicability, adaptability. The spectrum of directions of intercultural communicative competence formation in conditions of teaching foreign languages is considered. The principles and approaches that underlie formation of intercultural communicative competence are outlined.

Keywords: mobility, professional mobility, communicative competence, professional competence, intercultural communication, intercultural communicative competence.